

Destrukcija djetinjstva kroz odnos prema djeci vojnicima

Darija Rupčić¹ i Ivica Kelam²

Sažetak

Namjera nam je da u ovom radu istaknemo savremenu problematiku jednog od najtežih savremenih problema s kojima se susrećemo, korištenje djece u oružanim sukobima i s tim u vezi pitanje djece vojnika. Osnovna teza rada je da je praksa korištenja i regrutiranja djece u oružanim sukobima diljem svijeta svjetski najneprepoznatija forma zlostavljanja djece u savremenom društvu, ona je kulturna anomalija koju možemo promatrati unutar šireg konteksta problematike bezuvjetno najgorih oblika dječijeg rada i iskorištavanja djece. Očekivani doprinos rada ide u smjeru isticanja i prepoznavanja najtežih oblika zlostavljanja djeteta, te posljedica kao što su loši zdravstveni ishodi i razaranja njihova života, te pronalaska mogućih rješenja spomenute problematike.

Ključne riječi: djeca vojnici, djeca u oružanim sukobima, prava djeteta, Guantanamo, etika.

¹ Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek.

² Visoko evanđeosko teološko učilište, Osijek.

Uvod

U aprilu 1997. god., na simpoziju UNICEF-a u Cape Town-u, usvojena je radna definicija termina “dijete vojnik”, te je opisana u Principima Cape Town-a, (*Cape Town Principles*). Prema definiciji dijete vojnik je svaka osoba mlađa od 18 godina, koja je dio regularnih oružanih snaga ili neregularnih oružanih grupa u bilo kojem svojstvu uključujući, ali ne ograničavajući se na kuhare, nosače, glasnike i one koji prate takve grupe, a koji nisu članovi obitelji. Definicija uključuje i djevojčice koje su regrutirane u svrhu seksualnog iskorištavanja i prisilnog braka. Definicija se ne odnosi samo na nekoga tko nosi ili je nosio oružje.³

Međutim, ono što zabrinjava i zaokuplja našu pozornost, jeste stvarnost da rat u XXI st., nije više rat kakvog zamišljamo kada govorimo o ratu između vojnika na bojnopolju. Slika rata i ratovanja se izmijenila do temelja, te danas u borbama sudjeluju ne samo muškarci i žene nego i djeca. Uzroci rata najčešće su političke naravi, ali oni se vode i iz ekonomskih, socijalnih, religijskih i kriminalnih motiva. Grupe unutar kojih se ratovi vode, mogu biti državne vojske, ili oružane pobunjeničke grupe terorista, pa sve do kartela droge i paravojnih trupa.⁴

Ti novi vojnici nisu samo djeca. Oni mogu biti bezosjećajni ubojice sposobni za najstrašnija, najokrutnija i najbrutalnija zlodjela. Mnogi su prepušteni sami sebi, izgubljeni, bez relacija sa svojim obiteljima, možda ne poznaju ništa drugo osim svijeta nasilja. Međutim, u isto vrijeme oni su još uvijek djeca koje društvo ima obavezu i odgovornost zaštititi. Njihovo je razumijevanje moći i posljedica njihovih činova često ograničeno. Njihova nezrelost i neiskustvo razlog je iskorištavanja od raznih oružanih grupa. Upravo se s tom nevinošću djeteta, smještenom unutar konteksta rata, najteže nositi.⁵

Ovisno o njihovoj dobi, spolu, kulturnoj pozadini i nasljeđu, osobnim karakteristikama, djeca reagiraju različito na ratne okolnosti. Djeca često simuliraju i izgrađuju novi identitet i uloge. Uz povećanu

³ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Guide to the Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict*, The United Nations Children's Fund (UNICEF), New York, 2003.

⁴ Peter Warren Singer, *Children at War*, Pantheon Books, New York, 2005., str. ix.

⁵ Isto, str. x-xi.

ranjivost, rat može nekima pružiti i nove, iako ne i bolje mogućnosti.⁶

Kako je definicija djeteta i djetinjstva mnogo sveobuhvatnija, te je smatramo sociološkim konstruktom, radije negoli biološki ili dobno konstruiranom stvarnosti,⁷ tada stupanj i utjecaj nasilnih iskustava i djetetov način nošenja i reagiranja na iste, ovisi o mnoštvu različitih učinaka, uključujući i kapacitet djeteta i socijalno razumijevanje djetinjstva i odgoja djeteta.⁸

James i Prout ističu da je djetinjstvo kakvo ga mi poimamo konstrukt zapadnog društvenog srednjeg sloja, uglavnom bijele rase, koji smatraju da je dijete ranjivo i traži zaštitu. Oni ističu da je djetinjstvo sociološki i historijski konstrukt, promjenjiv i različit, varira kroz društvo, spol, kulture, te je ovisan o društvenom i vremenskom kontekstu. Stoga, koncept djetinjstva ne može biti shvaćen univerzalno.

„Institucija i konstrukt djetinjstva omogućuje interpretativni okvir razumijevanja ranih godina ljudskoga života. Pod tim je uvjetima biološka nezrelost, a ne koncept djetinjstva, univerzalna i naravna karakteristika ljudske grupe.”⁹

U situacijama kao što je rat i sudjelovanje djece u ratu, kao što ćemo vidjeti u daljnjem izlaganju, nažalost taj zapadni konstrukt, definicija, portret ili slika djeteta i djetinjstva ima svoje i naličje i zadobiva i drugu stvarnost i kontekst. Taj konstrukt nije i ne može biti dominantno objašnjenje i interpretacija djetinjstva.

⁶ Zoë Marriage, “Worst Forms of Child Labor: Children and War”, u: Hugh D. Hindman (ur.), *The World of Child Labor. An History and Regional Survey*, Routledge, New York, 2015., str. 102.

⁷ Usp. Alison James, Alan Prout (ur.), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*, Falmer Press, London, 1990., str. 3.

⁸ Usp. Jo Boyden, Joanna de Berry (ur.), *Children and Youth on the Front Line. Ethnography, Armed Conflict, and Displacement*, Berghahn Books, New York, 2004.

⁹ A. James, A. Prout (ur.), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*, str. 3.

Osuda regrutiranja i korištenja djece u oružanim sukobima

Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, *The Rome Statute of the International Criminal Court* (ICC), iz 1998. godine, stupio na snagu 1. jula 2002. god., osudio je regrutiranje djece mlađe od 15 godina, te proglasio praksu regrutiranja djece ratnim zločinom. Prema procjenama UNICEF-a oko 2 miliona djece poginulo je u oružanim sukobima u desetljećima prije 1996. godine.¹⁰

Godine 1999., ILO (Međunarodna organizacija rada) izdaje Konvenciju 182, o bezuvjetno najgorim oblicima rada.¹¹ Konvencija 182 u članku 3. (a) navodi poslove koji teško narušavaju djetetovo zdravlje, sigurnost i moral, između ostaloga navodi i prisilno novačenje djece i regrutiranje u vojsku, u ratnim okolnostima. Konvencija 182, poziva na prekid nasilnog regrutiranja tj. novačenja i sudjelovanja djece u oružanim sukobima.¹²

Korištenje djece u svrhu vojačenja u oružanim sukobima, javno je prokazano i osuđeno iznova UN-ovim Rezolucijama o sigurnosti, *Security Council resolutions*, te postoje neki dokazi da je broj korištenja djece u vladinim snagama pojedinih zemalja opao od 2001. godine.¹³ Organizacije za zaštitu ljudskih prava i agencije za pomoć promovirale su demobilizaciju djece i njihovu reintegraciju u zajednice u velikom broju zemalja, uključujući Sierra Leone, Sudan i Demokratsku Republiku Kongo (DRC). Iako sva nastojanja daju dobre rezultate i implementacija demobilizacijskih projekata pokazuje neku vrstu konsolidacije na međunarodnom planu, djeca vojnici i dalje sudjeluju u sukobima širom svijeta.

Prema procjenama ILO-a, postoji oko 300.000 djece vojnika ispod 18 godina života koji se bore u 36 zaraćenih država, bilo u vladinim oružanim snagama ili u pobunjeničkim redovima.¹⁴ Ta djeca služe kao

¹⁰ Graca Machal, *Promotion and Protection of the Rights of children. Impact of Armed Conflict on Children*, http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf, datum pristupa 21. 1. 2016.

¹¹ International Labor Organization, *C 182 - Worst Forms of Child Labour Convention*, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182, datum pristupa 21. 01. 2016.

¹² Z. Marriage, *Worst Forms of Child Labor: Children and War*, str. 103.

¹³ Usp. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Child Soldiers Global Report 2008.*, http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/NPL/INT_CCPR_NGO_NPL_14605_E.pdf, datum pristupa 21. 01. 2016.

¹⁴ Usp. ILO-IPEC, *Wounded Childhood. The Use of Children in Armed Conflict in Central*

borci, špijuni, sljedbenici, žene, ljubavnice, nosači oružja i opreme, pirotehničari u regularnim, vladinim trupama, paramilitarni vojnici protivničkih snaga – paravojska. U Palestini, primjerice, djeca služe kao bombaši samoubojice.

Viktimizacija djece

Savremeni svijet je još uvijek obilježen nasiljem. Međutim, čak i u dijelu najstrašnijeg društvenog nasilja razvila su se pravila ratovanja i ophođenja u ratu.¹⁵ Jedno takvo pravilo je razlika između vojnika i civila. Čak i u najprimitivnijim društvima postoji razlika između onih koji su dobrovoljno odlučili sudjelovati u ratu i onih koji su odlučili ostati izvan bojnog polja.¹⁶

Bennet ističe da je novačenje i prihvaćanje odraslih, zrelih muškaraca u vojsku bilo više manje pitanje principa, a ne pitanje pragmatizma. Međutim, u današnjim sukobima praksa korištenja i regrutiranja djece manje je stvar kulture i nedostatka ili disfunkcionalnog spominjanja djetinjstva, a više je stvar pragmatizma, ekonomskih razloga ili demografije.¹⁷

Dokazi upućuju na to da je upotreba djece u oružanim sukobima socioekonomski fenomen, koji je često pragmatična i oslobađajuća vojna strategija. Trendovi socioekonomskih dislokacija djece, tehnološkog pojednostavljenja oružja, promjene u naravi savremenog oružja širokog spektra, bili su nužni faktori koji su dali poticaj masovnoj pojavi djece vojnika kao globalnom fenomenu.

„Oni nisu samo stvorili masovnu dostupnost djece regruta, nego i novu mogućnost da oni mogu poslužiti kao učinkoviti ratnici.”¹⁸

Konflikt za konfliktom, sukob za sukobom, vodili su implementaciji nove doktrine rata i specijalnog ratovanja, doktrine koja potiče

Africa, International Labour Office, Geneva, 2003.

¹⁵ Isto, str. 3.

¹⁶ Usp. Michael Walzer, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, New York, 1992.

¹⁷ Isto.

¹⁸ P. W. Singer, *Children at War*, str. 52.

regrutiranje djece i njihovu upotrebu na bojnopolju. Ova praksa nije nešto što se događa sporadično i slučajno, već je uhodana praksa lidera pobunjeničkih lokalnih oružanih grupa. Djeca za njih predstavljaju alternativu odraslim regrutima.¹⁹ Naime, djeca su jeftinija, njima se lakše manipulira, entuzijastičnija su od odraslih i brutalnija, a često nedostaje odraslih vojnika zbog iscrpljenosti ratom, siromaštvom i bolestima.

Važno je istaknuti, da djeca odrastajući u ratnoj zoni, često iskuse ono što se naziva "esencijalna militarizacija svakodnevnog života."²⁰ Prijetnje smrću postaju normalna pojava, djeca žive u ratnom području koja je postala njihova svakodnevica. Nasilje koje ih okružuje vodi do navikavanja na takvo stanje. Haotičan život obilježen stalnim sukobima i osjećaj nemoći i prepuštenosti, tjera ih da traže osjećaj kontrole, pripadnosti, moći. Tjera ih da potraže rutinu, sigurnost, da zadobiju kontrolu nad svojim životima i sudbinom. Sve to oni pronalaze u pripadanju nekoj oružanoj skupini.²¹

Njihovo svakodnevno uobičajeno iskustvo oblikuje se sveprisutnošću ili "omniprezentnošću"²² vojnika boraca oko njih. Upravo se u tom moralnom vakuumu u kojem pobunjeničke oružane skupine traže djecu vojnike, najjače čuje glas koji se može učiniti privlačnim izgubljenoj djeci.²³ Neke grupe naglašavaju sveprisutnost oglašavajući se po mjestima gdje djeca žive, opkoljavajući njihove domove, igrališta i škole, nudeći im slike rata i oružja, demonstrirajući im moć i snagu. Negdje čak grade memorijalne parkove za njihove heroje i "mučenike", kako bi namamili i privukli djecu u vojne redove da postanu vojnici. Čak imaju i militarizirana igrališta gdje se djeca mogu igrati rata.²⁴

Dio procesa i napora oko iskorjenjivanja i kriminalizacije regrutiranja djece bio je i portretiranje prisutnosti djece u oružanim sukobima kao novog svjetskog problema i kao posebne socijalne patologije i iskrivljene društvene percepcije savremenog doba koje

¹⁹ Isto, str. 54.

²⁰ Isto, str. 69.

²¹ Isto, str. 66.

²² Isto.

²³ University Teachers for Human Rights, *Briefing No. 2 - Children in the North East War: 1985-1995.*, <http://www.uthr.org/Briefings/Briefing2.htm>, datum pristupa 21. 1. 2016.

²⁴ Rohan Gunaratna, "LTTE Child Combatants", u: *Jane's Intelligence Review*, 6, 1998.

viktimizira djecu.²⁵ Gotovo sve su rasprave o djeci vojnicima oblikovane pretpostavkom da su odrasli, koji regrutiraju djecu kao vojnike, krivi za zlostavljanje. Takvu perspektivu ističu brojne publikacije, pamfleti i izjave organizacija za obranu ljudskih prava, kako izjavljuje i Carolin Bellamy, izvršna direktorica UNICEF-a, 2002. god., kako “takva praksa nema mjesta u civiliziranom društvu”.²⁶ Djeca se redovno opisuju terminima nevinosti, iskorišteni, prisiljeni, manipulirani, jeftini i dostupni. Često su djeca “topovsko meso”, netrenirani i neobučeni regruti, koji su potrošna roba i lako zamjenjivi.²⁷

U uvjetima rata, narav je dobrovoljnog priključivanja oružanim grupama diskutabilna. Izbori su uvjetovani okolnostima i uvjetima u kojima se djeca nalaze. Iskustvo djece uključene u oružane sukobe je do velikih razmjera oblikovano i uokvireno herojskim narativima koji ih čine izuzetnim i posebnim u odnosu na druge. Učinci na živote djece su zastrašujući i traumatični, te mnoga pate od PTSP poremećaja. Prema statistici 1 od 200 djece na svijetu pati od bolesti i poremećaja nastalih kao posljedica rata.²⁸

Izloženi strašnom nasilju tijekom ključne razvojne faze njihova života, živeći u stalnom strahu za vlastiti i život njegovih najbližih, u kojem su oni primarno mete, mnoga djeca prihvaćaju nasilje kao normalni dio njihova života i egzistencije u cjelini. Ranjivi, ostavljeni i marginalizirani, bez osjećaja pripadnosti, identiteta, sigurnosti, strukture i pravila, oni se priključuju oružanim grupama, u nadi zadobivanja reda i smisla, neovisno o kontekstu.²⁹ Oni koji se smatraju žrtvama često konstruiraju svoj identitet u takvim okolnostima. Takva motivacija žrtve postaje motivacija za počinjenje strašnog nasilja radi identifikacije s grupom,

²⁵ UNICEF, *The impact of armed conflict on children*, http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf, datum pristupa 21. 01. 2016.

²⁶ Usp. UNICEF, *Adult wars, child soldiers*, UNICEF, New York, 2002.

²⁷ Tom Masland, “Voices of the children: We killed and beat people”, u: *Newsweek*, 13. 05. 2002.

²⁸ Peter W. Singer, *Caution: Children at War*, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/articles/2001/12/01usmilitary-singer/20011203singer.pdf>, datum pristupa 21. 01. 2016.

²⁹ Raija-Leena Punamäki, “Can Ideological Commitment Protect Children’s Psychological Well-being in Situations of Political Violence?”, u: *Child Development*, 67 (1/1996), str. 55–69.

zaštite i prihvaćanja. Ove strategije preživljavanja i nošenja sa strašnim okolnostima u kojima se zateknu, postavljaju dijete u daljnje situacije opasnosti i potiču ciklus nasilja.

U vremenima kaosa i situacija prijetnji nečijem životu, ideološka posvećenost i privrženost omogućuju svrhu, smisao, koherenciju i olakšava preživljavanje.³⁰ Međutim, uloga ideologije mač je s dvije oštrice. S jedne strane, ideologija može zaštititi protiv raznih mentalnih oboljenja, kao loših ishoda života u ratnim okolnostima kojima su takva djeca izložena, s druge strane, ona može doprinijeti i toksičnom krugu nasilja i dalje ga osnažiti. Jednom uhvaćena, djeca nemaju izbora, ili se pokoravaju svojim otimačima ili umiru. Djeca u ranoj dobi nisu sposobna donositi zrele odluke. Donijeti odluku i stupiti u oružane grupe i priključiti im se u sukobu, odluka je koja ima šire socijalne posljedice. To je jedna od najozbiljnijih odluka koju neko može donijeti. Zato postoje razlozi zašto samo odrasli donose takve odluke.³¹

U nekim dijelovima svijeta roditelji sami ubrzavaju i usmjeravaju svoju djecu da sudjeluju u terorizmu. Primjerice, u Palestini, postoji kult mučeništva, koji čini veliki dio izraelsko-palestinskog nasilja.³² Ova uznemiravajuća praksa smrtonosnog iskorištavanja i zlostavljanja djece je u porastu, osobito u Palestini, Pakistanu. Iako mnogi dijelovi islamskog društva oštro osuđuju i suprotstavljaju se ovakvoj praksi i veličanju eufemističke operacije mučeništva,³³ ti glasovi nisu dovoljno glasni i ostaju izolirani.

Takva praksa glorificiranja kulta mučeništva i poticanja djece na nasilje postaje sve prisutnija primjerice u Palestini, iako napominjemo kako ona nije dio njihove tradicionalne kulture, već je noviji fenomen

³⁰ Weiste A. Tol, Mark J. D. Jordans, Brandon A. Kohrt, Theresa S. Betancourt, Ivan H. Komproe, "Promoting Mental Health and Psychosocial Well-Being in Children Affected by Political Violence: Part I—Current Evidence for an Ecological Resilience Approach", u: Chandi Fernando, Michael Ferrari (ur.), *Handbook of Resilience in Children of War*, Springer Science+Business Media, New York, 2013., str. 15.

³¹ P. W. Singer, *Children at War*, str. 62.

³² Justus Reid Weiner, *Child Abuse: The New Islamic Cult of Martyrdom*, <http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume16/Article3.htm>, datum pristupa 24. 01. 2016.

³³ Gerald M. Steinberg, "Child Sacrifice is Palestinian Paganism", u: *Jerusalem Post*, 27. 10. 2000.

izrastao iz frustracije i borbe protiv izraelske okupacije.³⁴

Neko od članova bliže porodice može postati žrtva što u djetetu budi snažne osjećaje i potrebu za zaštitom. Taj aspekt osvete osobito je jak osjećaj kojeg antropolozi nazivaju kulturom srama. U takvim kulturama, koje često imaju klanovske socijalne odnose i strukture, želja za očuvanjem časti ili izbjegavanjem srama toliko je snažna da oblikuje ili gazi sve ostale principe.³⁵ Dijete u takvoj kulturi neće svoj gubitak vidjeti kao vrijedan i smislen sve dok se ne osveti za svoj gubitak. Dječaci u Afganistanu ne mogu postati muškarci sve dok ne osvete svoje ubijene roditelje.

Najgrublje iskorištavanje i zlostavljanje djece u terorističke i propagandne svrhe dio su aktivnosti terorističke skupine Islamska država, koja snima masovne egzekucije zarobljenika i civila u kojima sudjeluju djeca i objavljuje snimke u masovnim medijskim internet platformama.³⁶ Tako su 2015. godine lansirali šokantan video u kojem pokazuje kako su djecu prisilili igrati igru skrivača sa zatvorenicima u ruševinama, kada pronadu zatvorenika, moraju ga ubiti pištoljem iz male udaljenosti.³⁷ Izvješće vijeća UN-a za ljudska prava o stanju u Siriji opisuje zločine protiv djece uključujući: prisilnu regrutaciju djece već od šest godina starosti, tjeranje djece da ubiju vlastite roditelje, upotrebu djece kao bombaša samoubojica, izgladnjivanje i još puno toga.³⁸

³⁴ Chris Hedges, "The Deathly Glamour of Martyrdom", u: *New York Times*, 29. 10. 2001.

³⁵ Usp. Kim Triandis, *Individualism and Colectivism*, Sage, London, 1994.

³⁶ Corey Charlton, *ISIS child executioner ignores prisoners' pleas to spare them... then shoots them in the head without hesitating: Shocking footage shows how Islamic State's evil has spread to the next generation*, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3162110/ISIS-child-executioner-ignores-prisoners-pleas-spare-shoots-head-without-hesitating-Shocking-footage-shows-Islamic-State-s-evil-spread-generation.html#ixzz3yR4VAkJ9>, datum pristupa 24. 01. 2016.

³⁷ Tom Wyke, "A chilling case for war: ISIS CHILD soldiers in Syria play sickening 'Hide and seek' game where they search ruins for helpless prisoners before shooting them in the head", u: *Mail Online*, 3. 12. 2015.

³⁸ UN Human Rights Council, *Report of Independent International Commission of Iquiry on the Syrian Arab Republic*, http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session30/Documents/A.HRC.30.48_AEV.pdf, datum pristupa 24. 01. 2016.

Tretman zatvorenika i djece vojnika

Dobrobit svih uhvaćenih boraca, pa tako i djece vojnika, direktno je narušena i potkopana nastojanjima bivšeg predsjednika SAD-a, G. W. Busha, koji je 02. februara 2002. godine, proglasio kako se članak 3. Ženevske konvencije o ljudskim pravima, koji je stvorio minimum standarda za humane uvjete i tretman vojnih zatvorenika, ne može primijeniti niti na zatvorenike Al-Qaede niti na talibanske zatvorenike. Predsjednik je ustvrdio da tim zarobljenicima nije dodijeljeno legalno pravo na humani tretman. Stvar je političke odluke, a ne međunarodnih nastojanja i zakona, kako će oružane snage SAD-a te zarobljenike tretirati humano ali samo do onog stupnja humanog tretmana koji je dosljedan, prikladan i u skladu s onim što je nužno u vojnom postupanju sa zatvorenicima. Međutim oni se neće smatrati ratnim zatvorenicima niti će se na njih primjenjivati principi Ženevske konvencije. Bush je tako ponudio legalni i politički autoritet i odobrenje za ono što će se eufemički nazvati “poboljšano ili pojačano ispitivanje”.³⁹

„Ženevska se Konvencija odnosi i primjenjuje na konflikte koji uključuju visoko ugovorne stanke koje u ovom slučaju mogu biti samo države. Štoviše, ona pretpostavlja i postojanje regularnih oružanih snaga koje se bore na račun države i za nju. Međutim, rat protiv terorizma počinje pod znakom nove paradigme, one u kojoj grupe sa širokim, međunarodnim dosegom, čine strašne zločine protiv nedužnih civila, ponekad s direktnom podrškom država. Naša Nacija prepoznaje kako se ta nova paradigma nije pojavila od nas, nego je kreirana od strane terorista. To zahtijeva novi način promišljanja zakona rata, ali promišljanje koje nikada neće biti u skladu s principima Ženevske konvencije.«⁴⁰

Ono što je uočljivo, je nova paradigma i nov način promišljanja i interpretacije starih ratnih pravila. Visoko se nalaze ugovorne strane dakle, jedine koje SAD ovim Memorandumom priznaje, samo države, ali ne i državni derivati i entiteti, u ovom slučaju država Al-Qaeda. Rat

³⁹ Andrew Cohen, “The Torture Memos, 10 Years Later”, u: *The Atlantic*, 06. 02. 2012.

⁴⁰ U. S. Department of State, *Human treatment of al Qaeda and Taliban detainees*, https://www.aclu.org/files/assets/20100615_dos_release_1_doc_-_already_released.pdf, datum pristupa 21. 01. 2016.

protiv terora i terorizma tako je dobio podršku u re-interpretiranju starih pravila ratovanja.

Naslov Memoranduma je bio okrutna ironija u Orwellovskom smislu, jer ono što je on autorizirao i dozvoljavao bilo je zapravo formalno napuštanje američkih obaveza provedbe ključnih principa Ženevske konvencije.⁴¹ Andrew Cohen izjavljuje kako je to bio zapravo prvi korak koji je obilježio pad Amerike u praksi i tortura svih vrsta i u barbarizme:

„To je bio dan kada je po mnogima, Amerika izgubila dio svoje duše (...) To je bio jedan od najtamnijih momenata u pravnoj prošlosti Amerike (...) Jednom kada je Amerika prešla granicu, deset godina prije, Memorandum koji je uslijedio, do velikih razmjera, bio je očigledno dokaz brušenja birokratskog alata u pokušaju opravdavanja samih sebe.”⁴²

Ovim su predsjedničkim odredbama SAD ukinule principe i obaveze Ženevske konvencije i Optional Protocol-a. SAD su odbile svoje obaveze da ispune barem minimum standarda humanog postupanja i tretiranja sa zatvorenicima.

Alberto Gonzales, glavni tužitelj, savjetnik u Bijeloj kući i jedan od glavnih arhitekata pravne osnove rata protiv terorizma, 25. januara 2002. godine piše Memorandum i ističe kako rat protiv terora i terorizma zahtijeva novu interpretaciju starih ratnih pravila. Smatrao je kako je stari način postupanja zastario i više ne vrijedi, te ističe:

„Ova nova paradigma čini zastarjelima stroge limitacije i ograničenja Ženevske konvencije po pitanju neprijateljskih zatvorenika i čini čudnim neke njezine odredbe koje zahtijevaju da zatvorenicima budu dozvoljene neke dodijeljene privilegije.”⁴³

Sukladno tim odredbama, ni djeca vojnici koja budu uhvaćena, neće biti tretirana kao žrtve niti čak kao zatvorenici rata. Umjesto toga, oni će biti tretirani kao kriminalci prema kojima se neće zahtijevati humani postupak. Na taj način su odredbe Memoranduma otvorile

⁴¹ The White House, *Memorandum II*, <https://www.fidh.org/IMG/pdf/memoII.pdf>, datum pristupa 21. 01. 2016.

⁴² A. Cohen, *The Torture Memos, 10 Years Later*.

⁴³ Isto.

vrata za široko rasprostranjenu praksu ratnih zločina počinjenih od strane SAD-a i njezinih saveznika u Iraku i Afganistanu.

Učinci ovih predsjedničkih odredaba i novog seta pravila se mogu vidjeti u slučajevima dvoje djece bivših vojnika: Mohamed Jawad i Omar Khadr, koji su jedni od najekstremnijih i najbrutalnijih slučajeva kršenja dječijih prava i Ženevske konvencije. Njihovi slučajevi pokazuju da međunarodni zakoni stvoreni radi zaštite interesa, dobrobiti i prava djeteta vojnika, mogu doživjeti svoj kolaps, čak i u zemlji koja na sve načina podržava, barem deklarativno, nastojanja oko zaštite djece.⁴⁴

Slučaj Mohammeda Jawada – tortura radi sporta i zabave

Mohammed Jawad bio je zatvoren kao dijete i optužen za pokušaj ubistva. U optužnici piše da je bacio ručnu granatu na američki konvoj 17. 12. 2002. godine u Afganistanu. Da je Jawad bio zakoniti vojnik borac, pripadnik državnih vojnih snaga, dobio bi zaduženje da baci granatu na vojni konvoj, bez krivične odgovornosti. Također, vojnici unutar konvoja bili bi krivi ukoliko bi ga ubili. Samo stoga što je bio pripadnik nezakonite oružane grupe, bio je krivično gonjen i optužen.⁴⁵

Kako nije bilo pismenog dokaza o vremenu njegova rođenja, postojala su neslaganja oko njegove dobi. Njegova je porodica tvrdila da je imao 12 godina u trenutku uhićenja. Godinu dana nakon što je uhvaćen, skeniranje koštane strukture utvrdilo je njegovu dob na 18 godina, što je značilo kako je imao 17 godina kada je uhvaćen. Međutim, skeniranja koštane strukture je nepouzđano, stoga je branitelj na sudu tvrdio da je Jawad imao negdje između 12 i 17 godina u trenutku uhićenja.⁴⁶

Jawad je bio prvo uhvaćen od strane afganistanske policije i odveden u stanicu na ispitivanje. Navodno je priznao, pod prijetnjama da je on bacio ručnu granatu i bio je predan predstavnicima američkih vlasti. Ubrzo nakon toga, ispitivan je u američkoj vojnoj bazi gdje je, također, navodno potvrdio svoje priznanje. Tada je prevezen u Bagram Theater Internment zatvor u Afganistanu, kasnije u zloglasni zatvorenički kamp

⁴⁴ D. M. Rosen, *Reflections on the Well-Being of Child Soldiers*, str. 3093.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ BBC News, *Young Guantanamo Afghan to sue US*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8224357.stm, datum pristupa 21. 01. 2016.

Guantanamo Bay, gdje je sustavno zlostavljan.⁴⁷ Kada su ga, nakon svih tortura i brutalnog mučenja, prebacili u Guantanamo Bay tretirali su ga kao odraslog, te su kršili sve moguće principe Optional protokola i Ženevske konvencije u skladu s ranije spomenutim Memorandumom tadašnjeg predsjednika SAD-e, G. W. Busha. Štoviše, nikada nije primio rehabilitacijski tretman, posebno obrazovanje, niti bilo koje pravo koje je imao kao maloljetni prestupnik. Vojni dokazi i snimke pokazuju kako je Jawad tokom ispitivanja konstantno plakao i tražio svoju majku te se žalio na vrtoglavicu i bolove u stomaku. Užasava spoznaja da je tim stručnjaka za bihevioralne znanosti poslan u Guantanamo ne zbog pomoći i tretmana Jawadu i ostalim zatvorenicima, već da nauče kako se ponašaju u ekstremnim situacijama i kako reaguju na torturu da bi to iskoristili za buduća “pojačana ispitivanja”.⁴⁸

Prema sustavu *Detainee Incident Management* zabilježeno je da je Jawad bio podvrgnut programu deprivacije sna u potenciranom, eufemistički nazvanom *Frequent Flyer* programu.⁴⁹ U tom je programu Jawad okovan, bio premještan iz ćelije u ćeliju 112 puta u razdoblju od dva tjedna, što je u prosjeku 8 puta dnevno u dvije sedmice. Njegovo zlostavljanje nije imalo smisla, a njegov je bivši vojni tužitelj opisao zlostavljanje kao nezasluženo i nepotrebno loše postupanje.⁵⁰ Tokom torture Jawad se pokušao ubiti udarajući glavom o zidove svoje zatvorske sobe. Tokom njegovog suđenja zapovjednik bojnik David Frakt izjavio je kako nije bilo posebnog truda i nastojanja oko prikupljanja informacija od Jawada, niti su vjerovali kako on posjeduje bilo kakvu informaciju, niti su od njega tražene informacije tokom mučenja. Bojnik Frakt je izjavio:

„Najvjerojatniji scenarij je bio taj da su oni jednostavno odlučili mučiti gospodina Jawada radi sporta.”⁵¹

⁴⁷ D. M. Rosen, *Reflections on the Well-Being of Child Soldiers*, str. 3093–3094.

⁴⁸ Isto, 3094.

⁴⁹ David J. R. Frakt, “Mohammed Jawad and the Military Commissions of Guantanamo”, u: *Duke Law Journal*, 60, (1/2011), str. 1367–1411.

⁵⁰ D. M. Rosen, *Reflections on the Well-Being of Child Soldiers*, str. 3094.

⁵¹ David J. R. Frakt, “Closing argument at Guantanamo: The Torture of Mohammed Jawad”, u: *Harvard Human Rights Journal*, 22 (3/2009), str. 417.

Jawadov slučaj je konačno dospio na Savezni sud Sjedinjenih Američkih Država. Sutkinja Ellen Segal Huvelle bijesno je opisala slučaj kao nevjerovatan. Referirajući se i upućujući na Jawadov slučaj kontinuirane torture bez dokaza, izjavila je:

„Taj mladić je tamo bio sedam godina, sedam godina. Tamo je možda odveden u dobi od možda 12, 13, 14, 15 godina. Ne znam što je tamo radio (...) ne razumijem vaš slučaj.”⁵²

Demantirala je činjenicu da je vlada predočila bilo kojeg svjedoka koji bi svjedočio da je Jawad bacio granatu na bilo koga. Niti jedan svjedok nije ikada postojao. Niko nije mogao pokazati niti dokazati da je Jawad bio član bilo koje militantne ili terorističke grupe. Sutkinja je naredila da se Jawad pusti na slobodu 30. 09. 2009., da se tretira humano i da ga vrate u Afganistan gdje je živio.⁵³ U oktobru 2010. godine Jawad se vratio u Afganistan, te najavio tužbu protiv SAD-u u kojoj traži odštetu za sedam godina provedenih u zatvoru. Najviše zabrinjava činjenica da je unatoč puštanju na slobodu, prema navodima Ministarstva pravosuđa SAD-a kriminalistička istraga protiv Jawada još uvijek otvorena.⁵⁴

Omar Khadr – prvo osuđeno dijete vojnik nakon Drugog svjetskog rata

Omar Khadr je bio kanadski državljanin koji je živio u Afganistanu.⁵⁵ Kao nezakoniti borac, uhvaćen je 27. 07. 2002. god., i kasnije optužen za ubojstvo američkog vojnika u Afganistanu.⁵⁶ Prema optužbama,

⁵² Baca v. Obama, *Transcript of hearing before the Honorable Ellen Segal Huvelle*, United States District Court Judge, Civil Case No. 05-2385, 16. 7. 2009., http://www.aclu.org/pdfs/safefree/jawad_transcriptofhearing.pdf, datum pristupa 24. 01. 2016.

⁵³ Baca v. Obama, *Order Granting Petition of Habeas Corpus*, Civil Case No. 05-2385, 30. jula 2009., str. 3–4, <http://www.Documents.nytimes.com/jawad-s-hearing-in-federal-district-court#p=1>, datum pristupa 12. 01. 2016.

⁵⁴ Heidi Vogt, *Mohammed Jawad, young Afghan freed from Guantanamo, to sue U. S. for mistreatment and lost adolescence*, http://www.huffingtonpost.com/2009/08/27/mohammed-jawad-young-afgh_n_270171.html, datum pristupa 12. 01. 2016.

⁵⁵ Michelle Shephard, *Guantanamo's Child: the Untold Story of Omar Khadr*, John Wiley & Sons Canada, Ltd, Ontario, 2008.

⁵⁶ Richard J. Wilson, “Omar Khadr: Domestic and International Litigation Strategies for a Child in Armed Conflict Held at Guantanamo”, u: *Santa Clara Journal of Inter-*

Khadr je treniran od strane članova Al-Qaede i obučen za upotrebu i rukovanje manjim oružjem i eksplozivom koje je trebao upotrijebiti protiv američkih vojnih snaga. U trenutku uhićenja imao je 15 godina.⁵⁷

Omar je po svim nacionalnim i međunarodnim zakonima bio dijete i to u vrijeme navodnog zločina, ispitivanja, uhićenja i zatvaranja. Neki bi rekli da je on bio borac, a ne dijete. Bilo bi puno bolje koristiti termin “dijete u oružanom sukobu” koji je puno neutralniji nego termin “dijete vojnik”.⁵⁸

Međutim, vlada SAD-a nije ga tretirala ni kao dijete, ni kao vojnika.

Iako je bio teško ranjen, držali su ga u vojnoj bazi blizu Kabula, teško ga i brutalno zlostavljajući nekoliko mjeseci prije nego je stigao u zatvor u Guantanamo Bay bazu na Kubi, ne prije negoli je napunio 16 godina.⁵⁹ Dvije godine je proveo u Guantanamo pod stalnim ispitivanjima i zlostavljanjima svakojake vrste, bez predstavnika, savjetnika ili odvjetnika, da bi na kraju bio optužen za ratni zločin. Američka ga je vlada klasificirala kao “strani nepriviligirani neprijatelj zaraćene strane” (*alien unprivileged enemy belligerent*).⁶⁰ Optužen je za počinjenje ratnog zločina. Khadr je naveo niz tvrdnji i navoda kako je tokom zatočeništva u Guantanamo Bayu bio loše tretiran, brutalno zlostavljan i podvrgnut torturama, nehumanosti i degradacijama.⁶¹ Unatoč dokazima zlostavljanja, vojni sudac koji je bio na dužnosti za vrijeme Omarovog zatočeništva, izjavio je kako je Omar dobrovoljno priznao.⁶²

national Law, 29 (2012), str. 32–33.

⁵⁷ D. M. Rosen, *Reflections on the Well-Being of Child Soldiers*, str. 3095.

⁵⁸ R. J. Wilson, *Omar Khadr: Domestic and International Litigation Strategies for a Child in Armed Conflict Held at Guantanamo*, str. 33.

⁵⁹ Najbolje i možda najpreciznije opisivanje režima ispitivanja, torture i smrti, tokom tog razdoblja u bazi Bagram, u Kabulu, prikazano je u dokumentarnom filmu iz 2007. godine, pod nazivom *Taxi to the Dark Side*. Ispitivači u slučaju Omara Khadra bili su jedni od intervjuiranih u dokumentarcu.

⁶⁰ R. J. Wilson, *Omar Khadr: Domestic and International Litigation Strategies for a Child in Armed Conflict Held at Guantanamo*, str. 34.

⁶¹ *United States v. Omar Ahmed Khadr, Supplemental Defense Motion*, http://www.defense.gov/news/Khadr_D-094.pdf, datum pristupa 12. 01. 2016.

⁶² *United States v. Omar Ahmed Khadr, Ruling on Defense Suppression Motion*, <http://www.defense.gov/news/D94-DIII.pdf>, datum pristupa 12. 01. 2016.

Bilo je jasno kako je bio podvrgnut torturi, stoga je ključno pitanje bilo može li se uopće njegovo priznanje uzeti kao ključni dokaz optužbe.

UN je nastavio podsjećati SAD da je zatočeništvo Omara Khadra narušavanje međunarodnih konvencija. U posljednjoj opomeni vojnom povjerenstvu, Radhika Coomaraswamy, specijalna predstavnica glavnog sekretara za djecu u oružanim sukobima, istaknula je kako je Khadrov slučaj klasični narativ o djetetu vojniku, u kojoj je dijete regrutirano od beskrupuloznih skupina da se bori u bitkama koje dijete jedva da i razumije. Istaknula je kako niti jedno dijete ne smije biti odvedeno na sud prije nego što dođe na Međunarodni Kriminalni sud (ICC) i istaknula je da je tužitelj Specijalnog suda za Sierra Leone odbacio i otklonio optužbe za djecu vojnike ispod 18 godina. Ona je insistirala da se od SAD-a, kao dio Optional Protocol-a, zahtijeva podrška djeci vojnicima u njihovoj reintegraciji u obitelji i zajednice.⁶³

Bilo mu je suđeno za nekoliko odvojenih optužbi i to slijedećim redom: ubistvo pri kojem je prekršio zakon rata, pokušaj ubistva kršeći zakon rata, urota, davanje materijalne podrške terorizmu i teroristima, špijunaža.⁶⁴ Nakon što se Omar izjasnio krivim, vojni sud 13. 10. 2010. godine odredio je kaznu od osam godina, bez obzira na vrijeme provedeno u razdoblju zatvoreništva od 2002. godine. Dogovor je bio da prvu godinu provede u zatvoru u SAD-u. Međutim, ukoliko kanadske vlasti zahtijevaju, preostalih sedam godina može provesti u Kanadi.⁶⁵ Prvu je godinu dosuđene kazne Khadr odslužio u Guantnamu, nakon čega je vraćen u domovinu Kanadu, 29. 09. 2012. godine, kako bi odslužio preostali dio kazne.

Niti jedan od sudaca koji je nadzirao, ispitivao i provjeravao njegov slučaj, nije obratio pažnju na njegov status i činjenicu da je on dijete, niti na specijalne obaveze koje se tiču ljudskih prava ili humanitarnih

⁶³ CBC News, *Khadr should go back to Canada: UN Official*, <http://www.cbc.ca/news/pdf/omar-khadr-letter.pdf>, datum pristupa 12. 02. 2015.

⁶⁴ David Glazier, "A Court Without Jurisdiction. A Critical Assessment of the Military Commission Charges Against Omar Khadr", u: *Loyola-LA Legal Studies Paper No. 2010-37.*, str. 8., dostupno na, <http://ssrn.com/abstract=1669946>, datum pristupa 21. 01. 2016.

⁶⁵ United States v. Omar Ahmed Khadr, *Offer for Pretrial Agreement*, <http://www.defense.gov/news/Khadr%20Convening%20Authority%20Pretrial%20Agreement%20AE%20341%2013%20Oct%202010%20%28redacted%29.pdf>, datum pristupa 12. 01. 2016.

zakona s obzirom na njegov status djeteta.⁶⁶ U maju 2015. godine, Khadr je pušten iz zatvora uz jamčevinu, nakon što je prizivni sud savezne pokrajine Alberte odbio zahtjev kanadske vlade, da spriječi njegovo puštanje na slobodu.⁶⁷

Prema zaključku

Mladi borci, osobito djeca vojnici predstavljaju kulturnu anomaliju, jer djeca ne pripadaju i ne uklapaju se u interpretativni okvir ili kognitivne šeme koje imamo o ratnicima u trupama i vojnim snagama. Govoreći iz konteksta kulture, djeca nisu pravi vojni neprijatelji, prisutnost najmlađih u ratnim konfliktima i oružanim grupama narušava i uzdrma naše standardne obrasce razmišljanja, paradigme djetinjstva, pretpostavke i duboko ukorijenjena uvjerenja da su djeca nevina, ranjiva i nezrela.⁶⁸ U radu smo nastojali pokazati da su djeca najranjivija skupina u novoj vrsti oružanih sukoba koji bjesne širom planete. Na primjerima Omara Khadra i Mohammeda Jawada, vidljivi su dvostruki kriteriji demokratskih zemalja Zapada predvođenih SAD-om. U ime tzv. borbe protiv terorizma ruše se temeljni demokratski standardi od nezakonitog napada na suverene države poput Iraka i Afganistana, preko nelegalnog držanja u zatvoru osumnjičenika za terorizam u Guantnamu bez podizanja optužnice, do mučenja i osuđivanja za ratne zločine maloljetnika. Pozivi na zaštitu djece od najgorih oblika zlostavljanja što uključuje i djecu vojnike, neće biti moguća dok javnost ne podigne svoj glas protiv političkih struktura koje sustavno zloupotrebljavaju djecu u svoje nečasne ratne svrhe. Slučajevi Omara Khadra i Mohammeda Jawara ostaju trajna mrlja na savjesti Zapada i podsjetnik na dužnost svih onih u poziciji moći da zaštite najranjivije u društvu a to su djeca.

⁶⁶ R. J. Wilson, *Omar Khadr: Domestic and International Litigation Strategies for a Child in Armed Conflict Held at Guantanamo*, str. 53–55.

⁶⁷ Spencer Ackerman, "Canada frees Omar Khadr, once Guantanamo Bay's youngest inmate", u: *Guardian*, 07. 05. 2015.

⁶⁸ Eyal Ben-Ari, "Facing Child Soldiers, Moral Issues, and 'Real Soldiering': Anthropological Perspectives on Professional Armed Forces", u: *South African Journal of Military Studies*, 37 (1/2009), str. 2–3.

Darija Rupčić and Ivica Kelam
**DESTRUCTION OF CHILDHOOD
IN RELATION TO CHILD SOLDIERS**

Summary

The intention of this paper is to highlight contemporary issues and it's perhaps one of the most difficult problems we face to, the problem of using children in armed conflict and the related issue of child soldiers. The basic hypothesis of this paper is that the practice of the use and recruitment of the children in armed conflicts around the world is the worldwide unknown form of the child abuse in contemporary society, and it is cultural anomaly that can be viewed within the broader context of the problems of unconditional worst forms of child labor and exploitation of children. The expected contribution of the paper goes toward the recognizing and highlighting the most serious forms of child abuse and consequences such as poor health outcomes and the destruction of their lives and finally find possible solutions to these problems.

Key Words: child soldier, children in armed conflicts, childrens rights, Guantanamo, ethics